

ження до фактичного стану, але як теоретичне пояснення причинно-наслідкових зв'язків він незадовільний і часом вводить в оману, оскільки емпіричні кореляції не дають ніяких підстав для віри в те, що вони будуть існувати завжди. Микола Бердяєв у своїй «Філософії нерівності», від якої він кілька разів відрікався, не раз повертався до суті самих революційних подій, до ментальності та її значущості для суспільства і кожного з нас. Звертаючись до революціонерів — інтелегентів, він писав: «Вы все, усвоившие себе верхушки западной мысли, но никогда не проникавшие в ее тайники, вы, русские интеллигенты, в которых непросветленная восточная стихия соединяется с поверхностным западным сознанием, вы не способны к акту самосознания, вы бессильны постигнуть тайну России».

*Лановик Б. Д.,
професор (ТАНГ)*

ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ ЯК НАУКА

Економічна історія — важлива гуманітарна дисципліна, складова вищої економічної освіти. Вона вивчає господарську діяльність людства в історичному розвитку, основні явища та процеси матеріального виробництва, діяльність економічних організацій і установ, економічну політику України і найрозвинутіших держав світу, досліджує загальні закономірності економічного життя, а також його особливості в окремих країнах.

Економічна історія є джерелом фактичного матеріалу для всіх економічних наук, насамперед для економічної теорії (політекономії). Вона забезпечує тісний зв'язок історичних знань з економікою промисловості, сільського господарства, статистикою, іншими галузями та функціональними економічними науками.

Для вивчення будь-якої дисципліни, у тому числі економічної історії, потрібна насамперед чітка періодизація і відповідно до неї укладені програма та підручник. Схеми періодизації, які існували до 90-х років, застаріли. Науковці кафедри українознавства Тернопільської академії народного господарства (Б.Д. Лановик, З.М. Матисякевич, Р. М. Матейко) у 1995 р. видали підручник з даного курсу, який перевидавався в 1997 та 1999 рр. Останній випуск, виданий нещодавно (Економічна історія України і світу. — К.: Вікар, 1999. — 736 с.), написаний відповідно до програми курсу, що вийшла в Інституті, змісту та методів навчання 1997 р. за участю укладачів:

професора Б. Д. Лановика, доцентів В. Ф. Чайковського, М.В. Лазаровича.

Для періодизації економічної історії України та провідних країн світу автори обрали схему, яка, на їх погляд, найповніше відповідає потребам історико-економічної науки, а саме:

- господарство первісної доби та стародавніх цивілізацій (з найдавніших часів до IV ст. н.е.);
- господарство епохи Середньовіччя (V—XV ст.);
- господарство індустріальної та постіндустріальної доби (з XVI ст. — до наших днів).

Хронологічні рамки даної схеми періодизації допомагають на конкретному матеріалі зрозуміти особливості розвитку людства, ліпше усвідомити місце і роль господарства України на тлі світового розвитку.

Автори рішуче відмовилися від формаційного підходу до періодизації економічної історії України і світу як хибного, антинаукового. Тим більше, що із п'яти так званих суспільно-економічних формацій (первіснообщинна, рабовласницька, феодальна, капіталістична та соціалістична) п'ята відпала як така, що скомпроментувала себе.

Тим часом з'явилася програма вчених Київського економічного національного університету, укладачів Н. О. Тимочко, І. В. Назарова, О. А. Пучко, Л. М. Рудомьоткіна «Економічна історія», де за основу періодизації і далі служить формаційний підхід, але не п'яти-, а чотиричленний. Соціалістичний лад автори так і не змогли прилаштувати до вивчення курсу.

Формаційний підхід, тим більше вивчення будь-яких «ізмів», є політизація науки, чого не має бути у навчальних курсах. Чи гірший термін «середньовічне місто» від «феодального міста» або епоха «Середньовіччя» від «феодалізму». Терміни «колоніальна система», «криза капіталізму» тощо застаріли, оскільки останній добре розвивається, має успіхи до і після кризи. У темі 6 «Генезис капіталізму, мануфактурний період його розвитку», а також чомусь і в темі 7 «Епоха переходу до індустріального суспільства» вживаються такі терміни, як «пруський» та «американський» шляхи розвитку капіталізму в сільському господарстві, хоч сільське господарство в мануфактурний період і в епоху переходу до індустріального суспільства розвивалося по-різному.

У даній програмі «Економічна історія» є низка штучних теорій, які вивчалися і далі вивчаються в курсі «Історія економічних учень», а саме: обґрунтування трудової теорії вартості і підхід до аналізу капіталізму; економічна політика та зв'язок з економічними теоріями (Д. Рікардо); марксистська економічна теорія, австрійська

школа економічної теорії Маршалла, «Кейнсіанська революція» в економічній науці.

Є сумнів щодо постановки питання (див. тему 10) «Основні положення та економічні наслідки реформи 1861 р. у Російській імперії», тим більше що в Україні дана реформа втілювалася не так як у Росії, а із значними особливостями, про що варто відзначити і в програмі.

Треба усунути в тексті програми і мовні помилки, русизми (наприклад, у темі 8 «барщина»), певні штампи, звороти тощо. А література, яку автори програми рекомендують, 20—30-літньої давності.

Узагалі програму з курсу «Економічна історія» слід складати колегіально, поєднавши надбання напрямів кількох шкіл, оскільки моноцентризму в науці бути не може. У висвітленні певних питань має бути плюралізм, різні підходи, альтернатива.

На закінчення хочеться зауважити, що вивчення «Економічної історії» варто розширити. Вивчати її слід протягом двох семестрів. У першому семестрі окремо економічну історію світу із заліком, у другому — економічну історію України з екзаменом у кінці курсу. Час скласти практикум для вивчення економічної історії, використовувати в основному не описові методи, а економікс — аналітичні підходи, відродити економічну історію як фундаментальну науку в підготовці висококваліфікованих спеціалістів.

*Ястремський О. І.,
д-р екон. наук, професор (КМА)*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ-ТЕОРЕТИКІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Принциповими засадами підготовки економістів-теоретиків у Національному університеті «Києво-Могилянська Академія» (НаУКМА) є:

- органічне поєднання навчальної та пошукової роботи, фундаментальної та прикладної підготовки;
- творче використання здобутків світової економічної думки та їх адаптація до умов українського суспільства;
- акцент на самостійну роботу студента;
- послідовне використання двоступеневої системи підготовки фахівців «бакалавр — магістр».

На деяких із цих положень зупинимось докладніше.